

INHOUD

- I. Jeugd 11
- II. Lot 121
- III. Maar de liefde niet 159
- IV. Als de schaduw 283
- V. Zwarte vlammen 367
- VI. De kaarsenwals 403

Opmerking 425

Verantwoording 427

Dankwoord 429

Noot van de vertaler 431

DEEL EEN

Jeugd

I

Vroeger was alles beter, toen ik er nog niet was en ook geen van mijn broertjes en zusjes, de dode noch de levende. Alleen mijn moeder was er, die op het matras in het kamertje lag te woelen en te krijsen: ‘Mijn god, maak me af!’ Waarop Fafina antwoordde: ‘Hou je waffel, dat is de duivel verzoeken’, en zo ging het drie dagen en nachten over en weer, totdat mijn moeder een gruwelijke kreet slaakte en daar kwam dan eindelijk Goffredo eruit, de eerste van de dode kindjes. Toen ze hem een klap gaven om hem te laten huilen reageerde hij niet, waarop Fafina hoofdschuddend zei: ‘Een teken dat God de Heer daar boven een engeltje nodig had.’

Ze zag zoveel doodgeboren baby’s, en deze was precies zoals alle andere, ook al was hij haar kleinzoon.

Mijn moeder keek haar verdrietig aan. ‘Waarom?’ vroeg ze.

‘Je hebt te veel watermeloen gegeten. Dan krijg je water in je maag, en daardoor is de baby verdronken, arm ding.’

Ze hield hem een tijdje bij zich, in het bed dat was doorweekt van het zweet en het bloed en het vocht van de bevalling, tot mijn vader terugkeerde van het land van de Tarascone, met ontbloot bovenlijf, en hij kwam zwijgend dichterbij. Hij bekeek de baby kil, alsof het een dier was. Hij pakte zijn snuitje vast en draaide het naar zich toe, bestudeerde hem even en liet hem toen weer los.

‘Dus kinderen krijgen kun je ook al niet.’

‘Je bent zelf met me getrouwd, Primo. Je zult het met me moeten doen,’ zei ze, met haar blik gericht op het litteken op zijn borst, vlak onder zijn hart.

‘Ik weet het, goddomme.’

Die avond verdween hij naar de hoeren in Borgo Piano, want

mijn moeder lag toch in bed en kon er niet achter komen. Toen hij thuiskwam ging hij naast haar liggen, met de baby nog in de wieg, bedekt door een lakentje. Mijn moeder had hem een rood mutsje opgedaan, dat Fafina had gehaakt.

‘Hoe heb je hem genoemd?’

‘Goffredo.’

‘Waar leggen we hem?’

‘Bij mijn vader zaliger.’

‘Mij best,’ zei hij terwijl hij met zijn rug naar haar toe ging liggen, en daarna werd er nooit meer een woord gesproken over het dode kindje.

De tweede heette Tonino en werd in juli geboren. Tijdens de zwangerschap raakte mijn moeder geen meloen aan en dronk ze niet meer dan vijf slokjes water per dag, zodat hij niet zou verdrinken. Maar ook Tonino werd doodgeboren.

Ze waste hem, bakerde hem goed in en zei tegen Fafina: ‘Laat don Ferroni komen om hem te zegenen.’ Toen pakte ze het grote mes dat ze gebruikten om de beesten te villen en liep op blote voeten naar de akker van de Tarascone, schaars gekleed, in de volle zon. Daar zocht ze een watermeloen, sneed hem open en verorberde hem helemaal, met pitjes en al. Toen ze hem ophad was haar buik zo dik dat het leek alsof ze weer zwanger was.

De laatste van de drie was Argia. Ze kwam op Sacramentsdag ter wereld, en ze leefde, ze had haar oogjes wijdopen, terwijl de processie langs het huis trok. Mijn moeder keek naar haar alsof ze het heilige kindje Jezus was en durfde haar niet aan te raken, uit angst dat er ook met haar iets mis zou gaan. Mijn vader zei dat hij liever een jongen had gehad, moest nou uitgerekend een meisje het wel redden, na twee dode jongens? Fafina antwoordde: ‘Dame van stand, eerst ’n meisje in ’t ledikant’, en als het hem niet beviel kon hij ook opsodemieren, met dat fijne commentaar van hem; waarna ze aan tafel gingen, terwijl de nieuwe baby in de wieg lag. Maar in de nacht stopte Argia met ademen, zonder een klap te geven, en ’s ochtends lag ze koud en stijf op haar kussentje, met de oogjes halfdicht.

De volgende dag gingen ze Argia begraven, en op de weg terug van het kerkhof zei mijn moeder tegen Fafina: ‘We moesten maar eens naar dokter Serri Pini.’

Fafina antwoordde niet, ze liep met gebogen hoofd en met ferme pas door tot aan de voordeur, precies in de bocht waar de hoofdweg een knik maakte in de lager gelegen wijk Borgo Santa Maria. Vlak voordat mijn moeder naar binnen ging mompelde Fafina, alsof ze tegen zichzelf praatte: ‘Ga naar Zambutèn, niet naar Serri Pini’, en meteen liep ze weg naar haar eigen huis.

Mijn moeder luisterde naar haar, zoals altijd, want Fafina was de slimste van heel Castrocaro, slimmer dan de burgemeester en zelfs slimmer dan de pastoor, iedereen luisterde naar haar.

‘Ik weet waarvoor u bent gekomen,’ zei Zambutèn terwijl hij de deur opendeed.

Hij liet haar plaatsnemen aan de ebbenhouten tafel die hij van senator Bellini had gekregen nadat hij hem van zijn nachtelijke ijldromen af had geholpen.

‘Als u het weet, vertel me dan maar wat ik moet doen.’

In Castrocaro had je dokter Serri Pini met mijn oma Fafina als zijn verpleegster, en daarnaast had je Zambutèn. Voor dingen waarvan je kon genezen gingen de mensen naar Serri Pini. Voor alle andere dingen, en dat was het merendeel, wendde men zich tot Zambutèn. Hij was een kenner van planten en wortels en god weet wat voor brouwsels; hij had drie jaar in het klooster van Sint-Antonius gewoond, in Montepaolo, waar de broeders hem hadden ingewijd in de geheimen van de apothekers. En, nog belangrijker, ze hadden hem een staf gegeven die van de Heilige Antonius zelf was geweest, en als hij met dat hout bij iemand de plek aanraakte waar de ziekte zat, werd diegene beter. Zo had hij ook donna Rachele Mussolini genezen, die na haar bevalling van Bruno last had gekregen van zwaarmoedigheid, en toen was de Duce op een ochtend in eigen persoon vanuit Milaan gekomen om hem te bedanken met tien kisten albanawijn uit zijn naburige geboorteplaats Predappio.

‘Uw kinderen sterven omdat uw man niet genoeg bloed heeft,’ verklaarde hij.

‘Ik wist wel dat het zijn schuld was.’

Zambutèn streek met de staf van de Heilige Antonius over de nog opgezwollen buik van mijn moeder.

‘Het zal niet eenvoudig zijn.’

‘Dat maakt me niet uit. Zeg maar wat ik moet doen.’

‘Wacht tot uw menstruatie weer komt. De eerste menstruatie na het dode meisje is de juiste. U moet op een zilveren po gaan zitten en het bloed opvangen, vervolgens moet u tien druppels daarvan aan uw man te drinken geven, opgelost in een glas sangiovese.’ Mijn moeder luisterde aandachtig. ‘Na twaalf dagen moet hij u nemen, en ook de dag erna en de dag daarna. Vervolgens moeten jullie niet meer naar elkaar kijken. U moet allebei in een ander bed slapen. Er zal een dochter worden geboren die evengoed nog het onheil zal meedragen, maar ze zal het redden.’

‘Hoezo, het onheil?’

‘Ze zal geen geluk hebben, maar wel mededogen. Door dat mededogen zal ze meer dingen kunnen zien dan wij normale mensen. En zo zal ze het redden.’

Mijn moeder begreep er niks van, maar ze liet hem praten.

‘U zult nog twee meisjes krijgen, die gezond zullen zijn. Als zij gaan bevallen, zullen ze ook meisjes krijgen.’

‘Alleen maar meisjes?’

‘Alleen maar meisjes.’

‘En om een jongen te krijgen?’

‘Tja, een jongen.’

Zambutèn stond op om haar naar de deur te begeleiden.

‘Wat krijgt u van me?’ vroeg ze voordat ze wegging.

Hij gaf geen antwoord. Voor arme mensen genas Zambutèn de dingen waarvan je niet kon genezen gratis.

Mijn ouders waren niet echt arm, of in elk geval niet armer dan anderen. Mijn vader beheerde het landgoed Tarascone van graaf Morelli, dat op een heuvel even buiten het dorp lag, daarvoor volgde je de weg omhoog die onder het fort langs liep; mijn moeder verkocht lupinebonen op de markt, met de handkar. Het was wel zo dat er

in Castrocaro ook mensen waren die bij de thermen werkten en al een heus toilet hadden, een hurkclouset van wit keramiek. Als je daar een emmer water in gooide spoelde alles omlaag zodat je niet eens meer wist dat je iets had gedaan, terwijl mijn ouders nog naar het hok op de binnenplaats gingen, net als de anderen uit de buurt, waar een stank hing waarvan je de tranen in de ogen sprongen. Daar gingen ze op het gat zitten broeden, waarna ze zich haastig schoonveegden met een doek. Maar arm waren ze niet: het lukte ze om elke maand netjes de huur te betalen van het huis in de knik van de Via Nazionale en ze hadden bijna geen schulden, mijn vader kocht sigaretten en ging 's avonds naar de kroeg en soms zelfs stiekem naar de hoeren, en op de binnenplaats hielden ze het varken dat hij van de graaf had gekregen, en dat ze op de feestdag van Sint-Antonius zouden slachten. Ze waren niet arm maar ook niet rijk, en mijn moeder wist niet waar ze die zilveren po vandaan moest zien te halen die Zambutèn had genoemd.

Vroeg in de ochtend nam ze de bus naar Forlí, dat ze de Grote Stad noemden omdat je als je daar aankwam wel het begin zag maar niet het einde. Daar vond ze een kruidenier en een ijzerhandel, maar dat soort spul was nergens te krijgen. Uiteindelijk ontmoette ze iemand die ze uit Castrocaro kende, die daar als dienstmeid werkte. Die vertelde dat haar bazin het zilverwerk altijd kocht bij een zaak voorbij de Porta Cotogni, die zijn voorraad uit Bologna haalde, en mijn moeder ging op weg. Ze bekeek haar spiegelbeeld in het kristal terwijl ze somber nadacht over de zwaarte en de stank van haar ellende, en toen vroeg ze aan de winkelbediende of ze een zilveren po hadden.

De man scharrelde wat tussen de rekken.

‘Dit is niet echt een po, maar een bonbonnière.’

‘Een wat?’

Hij legde uit waarvoor hij diende. Zij bedacht dat ze er dan ook wel in zou kunnen piesen en vroeg: ‘Wat kost die?’

‘Vierhonderd lire.’

Het duizelde haar.

‘Voor driehonderd lire neem ik 'm mee.’

‘Driehonderdvijftig.’

‘Akkoord.’

Ze ging terug naar Castrocaro, wachtte tot het dinsdag werd omdat dan de veemarkt was, en ging het varken verkopen dat graaf Morelli aan mijn vader had gegeven als beloning voor zijn diensten.

Toen mijn vader de bonbonnière zag en doorhad dat het zwijn er niet meer was, duurde het even voordat het kwartje viel, en verbluft ging hij mijn moeder te lijf. ‘Jij bent knettergek,’ schreeuwde hij terwijl hij haar bij de haren greep. Hij duwde haar tegen het dressoir. ‘Jij bent mijn ondergang!’

Hij beukte haar hoofd tegen de punt. Het bloed gutste over haar gezicht.

‘Wat ben ik blij dat ik je bijna heb vermoord, die ene keer!’ siste zij, en ze zag alles draaien omdat ze op het punt stond flauw te vallen.

‘Had me toen maar meteen afgemaakt, dan was ik uit m’n lijden verlost geweest!’

Mijn moeder deed haar ogen dicht, en toen ze ze weer opendeed lag ze op bed met een verband om haar hoofd en een gebrekkige arm. Zo bleef ze een week liggen. Op de achtste dag ontdekte ze dat ze ongesteld was geworden, ze ging op de bonbonnière zitten, die ze in het dressoir verborgen had gehouden, en deed wat Zambutèn haar had opgedragen.

Op 10 juni 1924 werd ik geboren, na precies negenenhalve maand, terwijl de Campanone het middaguur sloeg.

Toen Fafina verkondigde: ‘Het is een meisje, ze leeft’, was mijn vader net thuisgekomen van het land. Hij keek naar zijn vrouw en zei: ‘Geef d’r maar een korte naam, er is geen plek meer op de grafsteen’, en vertrok naar de kroeg om te gaan ruziën met de socialisten. Die beweerden namelijk dat de fascistten de verkiezingen hadden gewonnen met behulp van fraude, knuppels en de Acerbo-wet, waardoor het kiesstelsel was aangepast, en dat dat zelfs door afgevaardigde Matteotti in het parlement in Rome aan de kaak was gesteld. Daarop werd mijn vader woest en antwoordde dat de Duce die imbecielen zou aflachten als honden. Mijn moeder en Fafina gingen haastig met me naar don Ferroni om me te laten dopen, en hij adviseerde om mij Redenta te noemen, ‘de verlostte’, met het argument: ‘Als ze doodgaat, is ze verlost door de Schepper. En als ze blijft leven, wil dat zeggen dat ze is verlost van de zonde waardoor jullie andere kinderen het niet hebben gered.’

Iedereen in Castrocaro wachtte af tot ik zou doodgaan, maar die avond was ik nog altijd in leven, en de volgende ochtend ook. Mijn vader kwam thuis, mijn moeder zei: ‘Het gaat goed met de kleine, we hebben haar gedoopt.’ Hij antwoordde: ‘*Bon*’, en ging aan tafel zitten zonder op of om te kijken. Hij was nog chagrijniger dan normaal.

Fafina vroeg: ‘Wil je niet eens weten hoe ze heet? Waar zit je verdorie met je gedachten?’

Hij schonk zich een glas in en zei: ‘Bij Matteotti.’

In Castrocaro was net het nieuws doorgedrongen dat de socialistische politicus was ontvoerd.

‘Wat is er gebeurd? Hebben ze hem vermoord?’

‘Ik hoop het wel, dat zal ’m leren dat-ie zich met z’n eigen zaken moet bemoeien.’

Er verstreek een week, een maand, twee maanden. Toch bleef het gonzen in het dorp: ‘Dat kind gaat Sint-Rochus niet halen’, maar ook op die feestdag leefde ik nog steeds, terwijl afgevaardigde Matteotti uitgerekend op die dag dood werd aangetroffen in het bos van Quartarella vlak bij Rome, alleen zijn skelet was nog van hem over.

Al had mijn moeder niemand iets verteld over Zambutèn, iedereen in Castrocaro wist ervan, of veronderstelde het, wat op hetzelfde neerkwam. Het gerucht ging dat zij om mij op de wereld te zetten haar toevlucht had genomen tot zwarte magie, want Zambutèn had tussen de broeders gewoond en niemand kent de duivel beter dan God. En de mensen begrepen dat er nog iets van het onheil aan mij was blijven kleven, het ongeluk dat de eerdere kindjes had getroffen voordat ze waren gedoopt, en dat vroeg of laat weer de kop op zou steken; het was enkel een kwestie van wanneer en hoe.

Ik lag stil in mijn wiegje, met mijn ogen wijdopen. Ik huilde niet, ik sliep niet, ik at niet: ik lag alleen maar van top tot teen strak ingebakerd naar het plafond van het kamertje te staren. Telkens als de Campanone, de klokkentoren van Castrocaro, het hele uur sloeg, legde mijn moeder me aan haar uitpuilende borst en sabbelde ik heel langzaam, met mijn gezicht tegen haar warme huid, net genoeg om niet dood te gaan. Daarna begon ik weer in het niets te staren, zonder een kík te geven. Na twee weken ging zij weer aan het werk op de markt. Ze legde mij tussen de zakken lupinebonen op de handkar en kletste met de mensen.

‘Er is iets met haar, dat arme ding,’ zeiden ze.

‘Het is het onheil,’ zei mijn moeder dan kalm, terwijl ze haar borst tegen mijn mondje duwde.

‘Maar wel een lief gezichtje,’ zeiden ze dan, en dat ‘maar’ was het teken van hun medeleven. ‘Maar wel een schatje’, ‘Maar wel lekker rustig’.